

IPARÁGI SZAKKÖNYVTÁRI CSOPORTOK

027.6.008

Már sokszor elmondott tények ismétlésével kell kezdenünk mondanivalónkat, ami azonban talán mégsem lesz hiábavaló, hiszen "repetitio est mater studiorum" /az ismétlés a tanulmányok anyja/. Ez a megállapításunk a műszaki könyvtárak együttműködésének és munkájuk irányításának kialakulására és fejlődésére vonatkozik. Mint tudjuk, ezek a könyvtárak az első ötéves terv során gomba módra szaporodtak el az iparban, és 1954-1956 között minden külön rendelkezés nélkül - a közös feladatoknak megfelelően - már kialakultak köztük az együttműködés bizonyos formái, s kezdtek az OMK köré csoportosulni. Az Elnöki Tanács 1956-ban megjelent 5.sz. törvényerejű rendelete és a Minisztertanács ezt követő 1018/1956. sz. határozata jogilag is kimondja a műszaki termelési könyvtárhálózat megalakulását, és ugyanakkor a hálózati központ /a mi esetünkben az OMK/ feladatát a következőkben határozza meg:

- a könyvvállomány központi nyilvántartása,
- az állománygyarapítás: tervek összehangolása,
- a könyvtárközi kölcsönzés szervezése,
- a szakmai érdekek biztosítása,
- a könyvtári munka tapasztalatainak összegyűjtése,
- a könyvtárosok szakképzése és továbbképzése.

A műszaki termelési hálózat tárgyában kiadott 103/1958 sz. művelődésügyi miniszteri utasítás az időközben szintén kialakult alközpontok munkájának szabja meg az irányait. Ezek közül a legfontosabbak:

- a könyvtárak munkaterveinek és költségvetéseinek egyeztetése,
- a dokumentációs munka összehangolása az alközpontok szintjén,
- a könyvtári tapasztalatcsere szervezése /a központtal együtt,
- bibliográfiák és tapasztalatcsere kiadványok szerkesztése és terjesztése,
- a könyvtárak minta működési szabályzatának elkészítése.

Az 1958-ban közzétett "Irányelvek a műszaki termelési könyvtári hálózati alközpontok feladatainak ellátására" című MM ügyirat /135 333 sz./ hasonlóképpen fejtette ki a hálózat tagkönyvtárai irányításának központi és alközponti teendőit. A könyvtárügy szocialista szervezetének hálózati elve ekkor már a műszaki könyvtárak területén is pontosan kialakította az irányítás centralizált és decentralizált formáit.

A gyakorlat azonban később bebizonyította, hogy maradtak bizonyos feladatok /pl. a fentiekből: a központi könyvkatalógus, az ál-

lománygyarapítás összehangolása stb./, amelyeknek elvégzése nem oldható meg sem központi, sem alközponti szinten.

Ezzel egyidejűleg azonban jelentkeznek olyan új munkák is, amelyek csak az alközpontoknál decentralizáltabb keretek között végezhetők el /pl. prospektus gyűjtés, tapasztalatosere stb./.

Ezzel párhuzamosan a mennyiségi tényező is felhívta a figyelmet bizonyos tennivalókra. Már az alközpontok létrehozásának is az volt az egyik oka, hogy a hálózat központja, az OMK egymaga nem tudja az irányítás és ellenőrzés valamennyi feladatát ellátni. Az alközpontok létrejöttével a közel 1000 könyvtár munkájának figyelemmel kísérése már 8 "rész-hálózatra" oszlott szét. Az 1959. december 31-i állapotot figyelembe véve az egyes tárcákhoz az alábbi számú könyvtárak tartoznak:

élelmiszeripar	105
építésügy	128
kohó- és gépipar	244
könnnyüipar	160
közlekedés	72
MÁV	12
nehézipar	165
posta	17

Az időközbeni tapasztalatok azt mutatták, hogy a nem egyöntetűen fejlődő alközpontok sem tudnak kellő mértékben foglalkozni a hozzájuk tartozó könyvtárakkal, ezért a műszaki könyvtárak valamilyen további csoportosítására, bizonyos hálózati feladatok további decentralizálására van szükség.

+ + +

Az eddigiekből is kitűnik, hogy szervezeti vonatkozásban bizonyos úr mutatkozik a hálózati központ, az alközpontok és a tagkönyvtárak között. Ennek a hiányzó szervezeti lánc - s z e m n e k pótlására többféle kezdeményezés született, pl. a Könnnyüipari Minisztérium és a Kohó- és Gépipari Minisztérium területén már az 1952-53. években.

A KÖNNYÜIPARI MINISZTERIUM 1953-ban iparigazgatóságain - az ott dolgozók közül - könyvtári felelősöket jelölt ki. A könyvtári felelős feladata saját, néhány száz kötetes könyvtárának gondozásán kívül az adott területen lévő műszaki könyvtárak munkájának ellenőrzése, segítése volt. Ezzel az intézkedéssel egyidejűleg utasítást adtak ki vállalati műszaki könyvtárak létesítésére és fejlesztésére^{1/}. A minisztérium műszaki könyvtára fogta össze az igazgatósági könyvtári felelősöket, és munkaértekezleteket, egy-két esetben iparági ankétokat rendezett számukra. Ez a szervezeti forma 1956-ban, az ellenforradalom után teljesen felbomlott.

A KOHÓ ÉS GEPIPARI MINISZTERIUMBAN 1953-ban alakult meg a minisztérium műszaki könyvtára, valamint a dokumentációs csoport. Abban az évben szervezték meg, szintén iparigazgatóságoként a műszaki dokumentációs előadói hálózatot. Feladatuk: "a vállalati információs munka irányítása és az iparágak műszaki dolgozóinak információs anyaggal való ellátása volt."^{2/}

Ugyancsak minisztériumi rendeletet adtak ki műszaki könyvtárak létrehozására. A műszaki könyvtárak munkájának segítésére ún. ipari szakkatalógusokat állítottak össze, és jelentettek meg, amelyek "az egyes iparágak által készített gyártmányok és speciális technológiával foglalkozó könyvek címeit" tartalmazzák.^{2/} Tervbe vették iparági műszaki információs központok létesítését is egy-egy iparág arra alkalmas nagyüzemében, kutató-, ill. tervező intézetében. Az OP-TIKAI KUTATÓ LABORATÓRIUM műszaki könyvtára pedig már 1955-ben tervezetet készített az iparági dokumentáció feladatkörére vonatkozóan, amely a mai körülmények között is sok hasznos utmutatást tartalmaz.^{3/}

AZ ORSZÁGOS MŰSZAKI KÖNYVTÁR által indított versenyek, ill. munkamegjavitási mozgalmak során az egyes tárcák területén kialakították a műszaki könyvtárak típus és nagyság szerinti csoportjait, amelyek közül néhány iparági csoportosításnak is megfelelt. Ezek a csoportok a munkamegjavitási mozgalom egyes kérdéseinek megbeszélésére, az elvégzett munkák értékelésére értekezleteket rendeztek. Később ezekből az értekezletekből fejlődtek ki az ún. tapasztalatcsereelőtagadások.

A művelődésügyi miniszter már említett 103/1958-as utasítása értelmében a hálózati központ feladatai között szerepel az irányítás alá tartozó könyvtárak tapasztalatcserejének megszervezése. Ennek szellemében az OMK az időközben életre hívott hálózati alközpontoknak javasolta, hogy a kiemelkedő munkát végző szakkönyvtárakban a könyvtárosok részére tapasztalatcsere látogatásokat rendezzenek. A KGM Könyvtári Hálózati Alközpont 1959-ben meg is kezdte a legjobban működő szakkönyvtáraiban a tapasztalatcsere látogatások szervezését. Ezt vidéken területileg, Budapesten már az iparági csoportosításban hajtott végre. A vidéki ipari városokban az ott működő valamennyi KGM vállalat szakkönyvtárosát meghívták a legjobban dolgozó szakkönyvtárba, tekintet nélkül hovatartozására; Budapesten viszont a legfejlettebb szakkönyvtárakban rendeztek munkamegbeszélést az azonos iparágához tartozó könyvtáraknak. Az elgondolás az volt, hogy szorosabb kapcsolatot alakuljon ki az Alközpont és a könyvtárak, valamint az egyes könyvtárak között abból a célból, hogy megismerjék egymás munkamódszereit, jó és rossz tapasztalatait.^{4/}

A különböző kísérletekből mindjobban leszűrődött az a megfontolás, hogy a legeredményesebb tapasztalatcsere-forma az azonos könyvtárak hasonló problémáinak megbeszélését szolgáló értekezlet. Több ilyen szervezett tapasztalatcsere lebonyolítására került sor 1960-ban. Ugyanekkor megindult - egyelőre csak az élelmiszeripar és a könnyűipar területén - az állandó jellegű szervezeti formának meghatározott programmal való kialakítása is.

Megállapíthatjuk, hogy 1956 előtt a hiányzó szervezeti láncszem pótlására két ipari tárca területén indított kísérletek, próbálgatások - bár a szükségletek felismeréséből fakadtak - nem voltak életképesek. Az akkori helyzetben a minisztériumok központi műszaki könyvtárát rendeletileg nem jelölték ki alközpontnak, hatáskör hiányában nem tudták az iparigazgatóságok könyvtári felelőseit megfelelően irányítani. Az iparigazgatóságok könyvtárai pedig csak kézikönyvtár jellegűek voltak, így hiányzott könyvtári bázisuk. Ezen kívül a könyv-

tárak irányítására kijelölt felelősök idő- és könyvtári szakismere-
tek hiányában nem tudtak feladataiknak eleget tenni. Ennek ellenére
a vázolt próbálgatások, kísérletek nem voltak hiábavalóak, sőt érde-
mük, hogy külön-külön magukbanhordozták, és ezzel elő is készítették
a gyakorlati munkát közvetlenül elősegítő új formát: a z i p a r -
á g i s z a k k ö n y v t á r i c s o p o r t o k a t.

+ + +

A 6 ipari tárcának kb. 80 iparági szerve van. Ezek közül jelen-
leg még csak az Élelmiszeripari és Könnyűipari Minisztérium műszaki
könyvtárai alakítottak ki iparági szakkönyvtári csoportokat. Ezek:

növényolajipari szakkönyvtárak	/Él.M /
dohányipari szakkönyvtárak	" "
ruhaipari szakkönyvtárak	/Kip.M /
bőripari szakkönyvtárak	" "
papiripari szakkönyvtárak	" "
nyomdaipari szakkönyvtárak	" "
pamutipari szakkönyvtárak	" "

iparági csoportjai.

A n ö v é n y o l a j i p a r i s z a k k ö n y v t á r i
c s o p o r t 1960-ban három értekezletet tartott. Első alkalommal
ismertették a vonatkozó hazai dokumentációs szolgáltatások hiányos-
ságait, a szakmai központi könyvkatalógussal kapcsolatos teendőket,
továbbá megvitatták az iparági könyvtárosok szakképzettségének kér-
dését. Második alkalommal a Növényipari Kutató Intézet könyvtárának
munkásságát tanulmányozták, majd megbeszélték a könyvtárközi köl-
csönzés helyzetét az iparágon belül, megállapodtak ennek bizonyos
szabályaiban, valamint az egységes címfelvételezés alkalmazásában.
Következő megbeszélésen megválasztották az iparági csoport elnökét
és titkárát; határidőt állapítottak meg a központi könyvkatalógus
munkálataira; kitűzték a forgalom növelésére vonatkozó feladatokat;
elhatározták, hogy a jövőben kölcsönösen megküldik egymásnak külföl-
di folyóirataiknak címjegyzékét; végül az iparágon belüli új könyv-
tárak létesítésével foglalkoztak.

A d o h á n y i p a r i s z a k k ö n y v t á r i c s o -
p o r t megvitatta a könyvtári képesítés, a bérpótlék fizetés, a
helyes leltározás, a selejtezés stb. kérdéseit.

A b ő r i p a r i s z a k k ö n y v t á r i c s o p o r t -
b a n a könyvtárosok sorra beszámoltak jelenlegi helyzetükről,
problémáikról /könyvtárhelyiség hiánya, vállalaton belüli szerve-
zetlen beszerzés stb./. Elhatározták, hogy legalább félévenként ösz-
szejönnek, addig is a Bőripari Kutató Intézet szakkönyvtára tájékoz-
tatás céljából a csoport tagjainak negyedévenként megküldi könyvtá-
ri beszerzéseinek jegyzékét, szorgalmazza a külföldi folyóiratok ka-
talogus-céduláinak begyűjtését, és kifejlesztik a csoporton belüli
könyvtárközi kölcsönzést.

A n y o m d a i p a r i s z a k k ö n y v t á r i c s o -
p o r t értekezletén elmondottakból kitűnt, hogy a könyvtárak hely-

zete rendezetlen, mivel kevés segítséget kapnak a vállalatok illetékeseitől. A jelenlévők megbeszélték a külföldi rendelések módját, ismertették a Nyomdaipari Műszaki Tájékoztatási Bizottság tevékenységét, a fordítások rendelésének és tárolásának módját stb.

A papíripari szakkönyvtári csoport tagjai beszámoltak munkájukról. Elmondták, hogy igen kevés a papíripari szakirodalom /könyv/, és hogy eddigi könyvtári munkájukban kevés szakmai segítséget kaptak, holott erre nagy szükségük lenne.

A ruhaipari szakkönyvtárosok rendszeresen évenként kétszer rendeznek műszaki könyvtárosi napokat /ennek több éves hagyománya van/, amelyen a könyvtárosokon kívül az igazgatóság és a Ruhaipari Tervező Vállalat is képviselteti magát, sőt a munkabeszámolót általában a vállalat egyik osztályvezetője tartja. Az 1960. tavaszán tartott megbeszélésen értékelték a könyvtárosok munkáját, foglalkoztak a versenyteljesítésekkel; egyes könyvtárosok tájékoztatást adtak elvégzett munkájukról.

A különböző tárcáknál megindult iparági könyvtárosi szervezkedések több vonatkozásban is hasznosnak bizonyultak. Hozzájárultak ahhoz, hogy az azonos profilu vállalatok könyvtárosai megismerjék egymást, és bizonyos együttműködést alakítsanak ki egymásközött.

Az eddig kialakult csoportok azonban különböző feladatok megoldásával foglalkoztak, más-más módszerekkel és különböző eredményekkel.

+ + +

Az eddigi gyakorlati eredmények, néhány külföldi példa^{5/} és a fejlődés követelményei a jelenlegi helyzet elemzése után lehetővé és szükségessé teszik, hogy ezeknek a műszaki könyvtárosi tömörüléseknek bizonyos egységes szervezeti jelleget és munkaprogramot alakítsunk ki. A magunk részéről erre vonatkozóan az alábbi javaslatokat tesszük:

1. SZERVEZETI KÉRDÉSEK

Kíváncsok, hogy a műszaki könyvtárak, ill. könyvtárosok iparági /szakmai/ csoportjai állandó és szervezett formában folytassák működésüket.

1.1 Az alközpontok feladata

Az alközpontok elkészítik a hozzájuk tartozó könyvtárak iparági csoportosítását. Egy-egy ilyen szakmai csoport megalakításához legalább 5 könyvtár szükséges. Ha egyes iparágakban ennél kevesebb műszaki könyvtár működik, akkor ezeket az alközpont maga foglalkoztatja, vagy esetleg ún. "vegyes" csoportokba vonja össze.

1.2 Iparági központi könyvtár

A csoportok kialakításakor tekintetbe kell venni, hogy az adott iparágon belül melyik könyvtár a legfejlettebb. /Ezt nem csak az állomány nagysága, hanem a könyvtárosok száma és a végzett tájékoztató munka mennyisége és jellege stb. határozza meg./ Legtöbb esetben erre a célra az iparági kutató- vagy tervezőintézet könyv-

tára látszik a legalkalmasabbnak. Az említett szempontok figyelembevételével ki kell jelölni az egyes iparágak központi könyvtárát.

1.3 Az iparági csoport vezetője

A kijelölt iparági központi könyvtár vezetője látja el a megalkult csoport irányítási teendőit is. Az ő feladata az iparági könyvtárosok értekezleteinek összehívása, a napirendi pontok összeállítása, a határozatban kimondott munkafeladatok elvégzésének ellenőrzése, valamint az összeköttetés biztosítása az alközpont és saját csoportja között.

1.4 Ülések

Az iparági csoportok könyvtárosai legalább félévenként összeülnek a közös problémák és feladatok megbeszélésére. Ezeket az üléseket felváltva tartják az iparághoz tartozó könyvtárakban.

Az egyes ülésekről készült jegyzőkönyveket a csoport vezetője megküldi az alközpontnak.

A csoportok egyes üléseikre - ha szükséges - meghívják a rokon iparágak szakmai csoportjainak képviselőit is.

1.5 Az iparági csoportok és az alközpont kapcsolata

A műszaki termelési könyvtári hálózat irányításának decentralizálása érdekében kialakítandó szakmai csoportok a hálózat szervezésének harmadik szintje /a központ és az alközpont után a tagkönyvtárak előtt./ Szervezetileg az iparági csoportok az alközpontok irányítása alá tartoznak.

A csoportok munkájának ellenőrzését és irányítását az alközpontok elsősorban az iparági központi könyvtárak vezetői útján végzik.

2. FELADATOK

Az egyes csoportok éves - vagy többéves - munkatervet és beszámoló jelentéseket készítenek, és azt jóváhagyás végett megküldik az alközpontoknak, ahol összesítik, és továbbítják az OMK-nak. A tervek elsősorban a következő feladatokat foglalják magukba:

2.1 A külföldi beszerzés összehangolása

A csoport könyvtárosai állománybeszerzésük összehangolása és az iparági szakirodalom bázisának növelése érdekében külföldi folyóirat- és könyvmegrendeléseiket rendszeresen egyeztetik.

2.2 Kiadványok

A csoport tagjai kötelesek megküldeni egymásnak kiadványaikat /új beszerzések jegyzékei, referáló lapok, könyvkatalógusok, bibliográfiák stb./. Távolsági feladatként tűzzék napirendre bizonyos közös kiadványok /elsősorban az iparági könyvtárak új beszerzései jegyzékeinek/ összeállítását.

2.3 K ö z ö s f o r d i t á s - r e n d e l é s e k

A gazdaságosság szempontjainak figyelembevételével a szükséges nagyobb, és az iparág egészét érdeklő fordításokat az iparági könyvtárak együttesen rendeljék meg. Az egy példányban készülő fordításokról a könyvtárak kölcsönösen tájékoztassák egymást.

2.4 K ö n y v t á r k ö z i k ö l c s ö n z é s

A szakmai csoport tagjai könyvtárközi kölcsönzési igényeiket elsősorban az iparág könyvtárain belül igyekezzenek kielégíteni.

2.5 O s z t á l y o z á s

Az iparági csoport közös osztályozási rendszert dolgozzon ki. Elsősorban az Egyetemes Tizedes Osztályozást használják, az ETO teljes kiadása vonatkozó részének magyar fordítása útján. Ha szükség mutatkozik, akkor dolgozzák ki az iparág tárgyszórendszerét /az alközponttal egyetértésben/.

2.6 T a p a s z t a l a t o s e r e

A szakmai csoportok üléseit a könyvtárosok használják fel egymás munkájának, tapasztalatainak megismerésére. Ebből a célból összejöveteleiket szenteljék a vendéglátó könyvtár munkájának alapos tanulmányozására /értékelésére, bírálatára/ és vonatkozó véleményeik, valamint észrevételeik megvitatására.

2.7 T a g k ö n y v t á r a k p a t r o n á l á s a

A szakmai csoport megállapodik az alközponttal, hogy miként tudják közösen patronálni és segíteni az iparághoz tartozó gyengébb könyvtárakat. A csoport vezetője javasolja az alközpontnak - szükség szerint - új könyvtárak létesítését, és ezek szervezéséhez segítséget nyújt.

2.8 P r o s p e k t u s g y ű j t é s

A csoport elkészíti az iparág nagyobb külföldi vállalatainak címjegyzékét. Ennek alapján levelezést kezdeményez, ill. folytat az iparág részére érdekes külföldi prospektusok, árjegyzékek stb. megszerzésére. A beérkező prospektusokat az iparági központi könyvtár raktározza.

2.9 P r o p a g a n d a

Az iparági szakmai csoport közös propaganda akciókat is folytat /vándorkiállítások, közös rendezvények, ismertető, dokumentációs napok közös előkészítése stb./.

2.10 K a p o s o l a t a k ö n y v k i a d ó k k a l

A szakmai csoport összegyűjti az iparág szakkönyvkiadási igényeit, és továbbítja azokat az illetékes kiadóknak.

2.11 O k t a t á s

A nem főfoglalkozású műszaki könyvtárosok alapképzésében, valamint továbbképzésében az iparági könyvtári csoport vezetője a szükségleteknek megfelelően segítséget nyújt az alközpontnak.

Iparági szinten megoldhatónak látszik könyvtárosaink műszaki ismereteinek fejlesztése is. A csoport ülésén félévenként egy-egy felkért műszaki szakember beszámol az iparág műszaki fejlesztési kéréseiről.

Az előzőekben felvetett elképzelések, javaslatok oszupán vázlatosak. Az abban foglaltak természetesen további megbeszéléseket igényelnek mind az alközpontok, mind az érintett könyvtárak részéről. Éppen ezért az OMK módszertani osztálya ezt az új szervezeti formát és munkafeladatait a közeljövőben megvitatja az alközpontok vezetőivel, s ezt követően a műszaki könyvtárosok országos értekezletén.

Hangsúlyozni kívánjuk, hogy jelen tervezetet nem tekintjük minden iparágban **m e c h a n i k u s a n** és **e g y s é g e s e n** alkalmazható szabálynak, hanem azt a helyi adottságok /az egyes alközpontok, iparágak helyzete/ figyelembevételével kell megvalósítani.

Darabos Pálné

+ + +

Irodalom:

- 1/ 29/1953./II.24./ Kip.M.sz. rendelet. Üzemi műszaki könyvtárak és az üzemi könyvtárosok feladata. Könyvüipari Értesítő, 1953. febr.24. p. 78.
- 2/ Hernádi Sándor: A műszaki információ fejlődése és feladatai a kohó- és gépipar területén. MKT, 1955. 5. sz. p. 1-6.
- 3/ Györe Pál: Szempontok az iparági dokumentáció megszervezéséhez. MKT, 1955. 5. sz. p. 7-9.
- 4/ Györe Pál: Tapasztalatossere látogatások szervezése a KGM alközponti hálózat szakkönyvtáraiban. MKT, 1959. 4. sz. p. 46-49.
- 5/ Machelson, Sonya G.: Soviet scientific and technical propaganda. American Documentation, 1960. 3. sz. p.237-240. Wilson, L.: Group activity in Aslib. Aslib Proceedings, 1960. jul. p. 264-268.

+ + +

OMK
HÁLÓZATI KÖZPONT

8 **HÁLÓZATI AL-
KÖZPONT**

**IPARÁGI KÖZPONTI
KÖNYVTÁRAK**

**VÁLLALATI MŰSZAKI
KÖNYVTÁRAK**

A
hálózat szervezeti
felépítése

Darabos, É.: Special library groups in the branches of industry.

A great number of technical libraries were established during the 1st Five Year Plan. They began to cooperate and group themselves around the Hungarian Central Technical Library /OMK/ in 1954-1956. Then the formation of the network of technical libraries was instituted by a decree in 1956, which circumscribes the tasks of the centre, too. An order of the Ministry of Culture /103/1958/ laid down the guiding principles for the activity of sub-centres, established in the meantime. Subsequent experiences, however, demonstrated that certain problems remained which could not be solved either by the centre or by the sub-centres. Furthermore new tasks presented themselves demanding decentralized pattern.

For filling in the gaps of this missing organizational chain-loop various initiatives were born mainly under the jurisdiction of the Ministry of Metallurgy and Machine Industry /e.g. responsables for the libraries under the sectional directorates of industry, network of special library supervisors etc./. Later on organized visits in order to exchange working methods were introduced, substituting the former discussions of similar libraries. In the same time - first in the food and light industries - fulfilling of existing forms with definite programs were installed.

In 1960 there were seven newly formed central libraries functioning, pertinent to the respective sections of industrial branches.

The groups of special librarians under these smaller centres needed a long-range program in which the following tasks must be included: coordination of acquisitions, publication of common accession lists, common ordering translations, inter-library loans etc.

The rules of the published program are not compulsory but they constitute proposals for local application.

+ + +